

# RECENZJE

EWA SĄSIADK

Biblioteka Teologiczna UŚ Katowice

## RECENZJE PUBLIKACJI BIBLIOLOGICZNYCH NA ŁAMACH CZASOPISMA „ARCHIWA, BIBLIOTEKI I MUZEA KOŚCIELNE” W LATACH 1959-2014

### WSTĘP

Dynamiczny rozwój badań naukowych w wielu dziedzinach wiedzy i związany z nim wzrost liczby publikacji spowodował konieczność dostarczenia nie tylko szybkiej informacji o nowościach wydawniczych, ale przede wszystkim ich krytycznej analizy i oceny. Zadania te z powodzeniem wypełnia piśmiennictwo recenzyjne, którego celem jest informowanie o nowych dziełach, ich prezentacja i ocena, kształcenie gustów odbiorców oraz refleksja na temat dzieła oraz wcześniejszego dorobku autora<sup>1</sup>. Recenzja, pomimo że nacechowana jest subiektywizmem, przeprowadzona jest przez kompetentną osobę, dysponującą wiedzą i doświadczeniem. Pierwsze wypowiedzi recenzyjne zaczęły się ukazywać w Polsce w połowie XVIII w., początkowo w językach obcych, później po polsku w czasopismach o profilu informacyjno-kulturalnym<sup>2</sup>. Obecnie działy recenzenckie, zawierające teksty o charakterze krytycznym i wartościującym, stanowią istotny element struk-

<sup>1</sup> K. Wołny-Zmorzyński, A. Kaliszewski, W. Furman, *Gatunki dziennikarskie. Teoria. Praktyka. Język*, Warszawa 2006, s. 98.

<sup>2</sup> E. Kozłowska, *Recenzja jako forma podwójnego dialogu*, [w:] *Praktyczna stylistyka nie tylko dla polonistów* E. Bañkowska, A. Mikołajczuk, Warszawa 2003, s. 287.

tury większości czasopism naukowych, umożliwiający czytelnikom bieżące śledzenie i staranny dobór literatury specjalistycznej.

Wypowiedzi recenzyjne od ponad pięćdziesięciu lat są obecne na łamach jednego z wiodących periodyków bibliologicznych, poświęconego zbiorom kościelnym – półrocznika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” [dalej: „ABMK”]<sup>3</sup>. Zapowiedziane zostały już w programie redakcyjnym czasopisma: „Przedstawiony zakres zagadnień czasopisma byłby niepełny, gdyby się nie uwzględniło w nim tego wszystkiego, co się dookoła nas dzieje w analogicznych środowiskach w kraju i za granicą. Zainteresowaniom tym będziemy się starali dać wyraz przez ogłaszanie w periodyku recenzji, sprawozdań i krótkich informacji o najnowszych publikacjach odnoszących się do tematyki, która jest objęta wyłożonym przez nas planem”<sup>4</sup>. Dla wspomnianych tekstów przewidziano dział III – *Notatki informacyjne i recenzje*, który pod zmodyfikowaną nazwą – *Informacje i recenzje* pojawił się po raz pierwszy w tomie 4 w 1962 r., a od tomu 76 z 2001 r. przybrał nazwę *Recenzje i informacje*. Nie był jednak zamieszczany regularnie, a często na jego zawartość składały się wyłącznie informacje o różnych wydarzeniach. W latach 90. XX w. redakcja zaczęła przywiązywać większą wagę do informowania i propagowania nowych wydawnictw dotyczących archiwów, bibliotek i muzeów kościelnych zapoczątkowując w tomie 64 z 1995 r. dodatkowy dział – *Przegląd Bibliograficzny*, w którym znajdują się krótkie charakterystyki publikacji.

W czasopiśmie prezentowane i analizowane są publikacje z różnych dyscyplin naukowych. Oprócz recenzji nowości z archiwistyki, bibliologii i muzealnictwa, a więc tematyki wiodącej i wynikającej z zakresu czasopisma, bardzo często przybliżane są również prace dotyczące historii, głównie historii Kościoła. W sumie, w latach 1959-2014,

---

<sup>3</sup> O czasopiśmie zob. m.in.: M. Dębowska, *Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II 1956-2006*, Lublin 2006, s. 101-117; A. Hamryszczak, *Półrocznik „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” (1959-2010)*, [w:] *Czasopisma naukowe bibliotek, archiwów i muzeów. Tradycje – role – perspektywy*, red. A. Królczyk, Kórnik 2010, s. 163-168; Tenże, *Półrocznik „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”. Przeszłość-teraźniejszość-przyszłość*. „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” [dalej „ABMK”], 100 (2013), s. 5-16; Tenże, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”. *Pismo Ośrodka Archiwów Bibliotek i Muzeów Kościelnych*, [w:] *Czasopisma archiwów, bibliotek i muzeów Kościoła katolickiego*, red. W. W. Żurek, Lublin 2014, s. 47-65.

<sup>4</sup> *Od Redakcji*, „ABMK”, 1 (1959), s. 8.

w 102 tomach periodyku ukazały się 164 teksty recenzyjne i 405 omówień, z czego 63 to recenzje i omówienia wydawnictw bibliologicznych, które stanowią przedmiot zainteresowania niniejszego artykułu. W pierwszej jego części przedstawiono wybrane recenzje i omówienia prac z zakresu księgoznawstwa, które zostały pogrupowane według problematyki publikacji<sup>5</sup>. Kolejno zaprezentowane zostały recenzje publikacji zagranicznych. „ABMK” to bez wątpienia najważniejsze polskie czasopismo w dziedzinie bibliotekarstwa kościelnego, dlatego też na podstawie liczby zrecenzowanych publikacji starano się ponadto odpowiedzieć na pytanie w jakim stopniu wypełnia ono swoją misję pod względem informowania i krytycznej oceny wydawnictw poświęconych kościelnym zbiorom bibliotecznym. Temu zagadnieniu przeznaczona została druga część tekstu, w której, w oparciu o *Bibliografię piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych*<sup>6</sup> i bazę *Polska Bibliografia Bibliologiczna*<sup>7</sup>, wskazano tzw. „braki w recenzjach”, czyli znaczące polskie opracowania o bibliotekach kościelnych, które nie zostały przedstawione na łamach czasopisma. W aneksie zamieszczono wykaz tekstów recenzyjnych i omówień publikacji bibliologicznych opublikowanych w „ABMK” w latach 1959-2014.

## RECENZJE PUBLIKACJI BIBLIOLOGICZNYCH

Jedną z pierwszych przedstawionych w „ABMK” publikacji z omawianej tematyki była książka Piotra Bańkowskiego poświęcona dziejom Biblioteki Publicznej Żałuskich. Jan Wojnowski w krótki i zwięzły

---

<sup>5</sup> Przydziału dokonano w dużej mierze zgodnie z charakterystyką rzeczową jaką recenzowane publikacje otrzymały w Polskiej Bibliografii Bibliologicznej.

<sup>6</sup> W. A. P a b i n, *Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 1901-1965*, „Studia Theologica Varsaviensia”, r. 8 (1970), nr 2, s. 349-368; R. Ż m u d a, *Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 1966-1979*, „Studia Theologica Varsaviensia”, nr 2 (1981), s. 245-284; T e n ż e, *Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 1980-1990*, „Saeculum Christianum”, nr 2 (2001), s. 181-249; T e n ż e, *Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 1991-2000*, „Saeculum Christianum” r. 11, nr 1 (2004), s. 179-246; T e n ż e, *Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 2001-2005*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1 (2014), s. 165-220; Tenże, *Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 2006-2010*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2 (2014), s. 111-184.

<sup>7</sup> <http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=12> [dostęp: 9.06.2015]

sposób podkreślił jej znaczenie: „Zapewne każda biblioteka naukowa posiada już egzemplarz tej pracy, więc nie zachodzi konieczność szerszego jej omówienia. Wystarczy tylko zaznaczyć, że z tej małej książeczki każdy bibliotekarz może się dużo nauczyć, zwłaszcza fanatycznego umiłowania książek, jako źródła nauki i nie załowania poświęcenia całego życia na troskę o bibliotekę” [58, s. 379]<sup>8</sup>.

Następne wypowiedzi recenzyjne, niejednokrotnie dosyć obszerne, odnosiły się w większości do prac zawierających wyniki badań nad kościelnymi zbiorami bibliotecznymi: klasztorными, parafialnymi i prywatnymi. W szczególności wnikliwej ocenie poddawano opublikowane katalogi i informatory. Analizowano także publikacje na temat polskich księżnic za granicą, rozprawy z zakresu historii książki, druckarstwa i ruchu wydawniczego.

### **Biblioteki klasztorne**

Bogate zasoby książnic klasztorных są zagadnieniem najczęściej podejmowanym przez badaczy zbiorów kościelnych, którzy rezultaty swoich poszukiwań publikują często w postaci rozpraw doktorskich i habilitacyjnych. Kilka z nich doczekało się szczegółowej analizy na łamach „ABMK”. Pracę doktorską ks. Alfreda Świerka o średniowiecznej zagańskiej bibliotece kanoników regularnych św. Augustyna docenił Witold Nowodworski za interesujące wyniki naukowe i cenne wskazania metodyczne. Z omawianej publikacji, w opinii recenzenta, wynika kilka postulatów badawczych, w tym konieczność zanalizowania całości dziejów zagańskiej księżnicy oraz związków tamtejszego klasztoru z klasztorem przy kościele Bożego Ciała w Krakowie [27].

Wydanej w 2001 r. rozprawie Jolanty Gwioździk, poświęconej bibliotece pańien benedyktynek łacińskich we Lwowie, Jolanta Marszałska wystawiła wysoką notę. Autorka poruszyła wszystkie elementy istotne dla poznania dziejów tego księgozbioru „dzięki czemu wspomniana praca nie jest tylko suchym rejestrem faktów, ale stanowi pogłębioną analizę potrzeb duchowych i intelektualnych konwentu na tle swej epoki” [25, s. 408]. Recenzentka zwróciła uwagę na bibliografię obejmującą bogate i trudno dostępne źródła rękopiśmienne oraz załączone tabele i ilustracje, które przybliżają odbiorcy klasztorną bibliotekę.

---

<sup>8</sup> Podany numer oznacza pozycję w Aneksie.

Jej zdaniem, publikacja uzupełnia lukę badawczą w zakresie kultury książki zakonnej i reguły benedyktyńskiej, ponieważ dotychczasowe opracowania miały charakter zaledwie przyczynkarski. Wzbogaca ponadto wiedzę historyczną na temat kulturowego oddziaływania księgozbiorów na otoczenie i stanowi ważny krok do dalszych badań.

W półroczniku zamieszczono także krótką charakterystykę pracy doktorskiej ks. Zdzisława Pienio, przedstawiającej dzieje i zbiory prudnickiej biblioteki kapucynów w latach 1654-1810 [52] oraz rozprawy habilitacyjnej Marii Piđtypczak-Majerowicz *Biblioteki i bibliotekarstwo zakonne na wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej w XVII-XVIII wieku*, w której scharakteryzowane zostały katalogi, inwentarze i spisy ksiązek z 540 bibliotek klasztornych [47].

### **Biblioteki parafialne**

Wszystkie publikacje dotyczące księgozbiorów parafialnych jakie zostały zaprezentowane czytelnikom „ABMK” stanowiły rezultaty badań nad bibliotekami z obszaru Małopolski. J. Marszalska zrecenzowała pracę dokorską Joanny Szady pt.: *Księgozbiory parafialne w prepozyturze wiślickiej w II połowie XVIII wieku*. Wykazała braki w zaprezentowanym stanie badań oraz ukazaniu specyfiki księgozbiorów parafialnych. Za cenny uznała natomiast wykaz ksiązek znajdujących się na terenie prepozytury wiślickiej, składający się na drugą część opracowania. Recenzentka podkreśliła słusznie, że w ostatnich latach problematyka badawcza była skierowana na zagadnienia dotyczące bibliotek klasztornych, w mniejszym stopniu seminaryjnych [24]. W kontekście tych słów lekki niedosyt powodują zamieszczone kilka lat wcześniej w czasopiśmie zaledwie krótkie charakterystyki bardzo obszernych rozpraw: doktorskiej ks. Tomasza Moskala na temat osiemnastowiecznych księgozbiorów parafialnych w archidiakonacie sandomierskim [50] oraz habilitacyjnej ks. Jana Bednarczyka o współczesnych bibliotekach parafialnych Archidiecezji Krakowskiej i ich roli w życiu religijnym wiernych [12].

### **Księgozbiory prywatne**

Recenzentów współpracujących z redakcją „ABMK” interesowały także publikacje poświęcone kolekcjom prywatnych. W 1970 r. ks. Ludwik Grzebień SJ podjął się recenzowania czterech ksiązek

o księgozbiorach prywatnych okresu odrodzenia. Nie były to wprawdzie nowości wydawnicze, ale pozycje, w opinii recenzenta, wartościowe dla badań rękopiśmiennych i drukowanych książek, za co kierował do autorów słowa wdzięczności. Jako pierwsza omówiona została monografia Waławy Szelińskiej o książkach gromadzonych przez profesorów Uniwersytetu Krakowskiego w XV i XVI w. ks. L. Grzebień SJ zaakcentował, że dzięki tej publikacji przypomniano mniej znanych, choć zasłużonych dla uczelni profesorów oraz ukazano właściwe proporcje różnych dziedzin wiedzy w kolekcjach i ich zmiany pod wpływem wydarzeń światowych. Kolejna recenzowana praca dotyczyła biblioteki prawnika, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego – Mikołaja Czepla. Za jej najważniejszą część uznał recenzent katalog książek Czepla zachowanych do dziś w Bibliotece Jagiellońskiej. Następnie szczegółowej analizie poddał publikacje przedstawiające księgozbiory Macieja z Miechowa i biskupa Piotra Tomickiego autorstwa Leszka Hajdukiewicza, znawcy bibliotek polskiego renesansu. Na zakończenie recenzent przypomniał inne bogate zbiory duchownych omawianego okresu, które potwierdzają zainteresowanie ich właścicieli sprawami kultury [7].

Aż dwóch recenzji na łamach „ABMK” doczekała się rozprawa doktorska Weroniki Pawłowicz, opisująca kolekcje gromadzone przez najwybitniejszych przedstawicieli polskiego duchowieństwa na Górnym Śląsku. Hubert Mazur podkreślił, że reprezentuje ona nurt rzadko podejmowanych w Polsce badań nad kościelnymi kolekcjami prywatnymi, szczególnie w odniesieniu do okresu porozbiorowego. Dokonując oceny omówionego przez autorkę stanu badań zauważył pewne braki bibliograficzne, wysunął ponadto zastrzeżenia co do niedostatecznego przedstawienia zagadnień ujętych w dwóch pierwszych rozdziałach pracy. Recenzent jako walory pracy wskazał jasny i przystępny język oraz przejrzystą konstrukcję. Wyraził słowa podziwu i uznania dla rozmiaru przeprowadzonej kwerendy bibliotecznej (obejmującej ok. 50 tysięcy woluminów) uznając tym samym publikację za „przedsięwzięcie nowatorskie czy wręcz pionierskie” [26, s. 377]. Podobną opinię wyraziła Bogumiła Warzachowska zwracając szczególną uwagę na wartość zamieszczonych w pracy spisów odnalezionych w bibliotekach książek kapłanów wraz z pełnymi opisami bibliograficznymi i sygnaturami książnic, który „może posłużyć w przyszłości do pogłębionych badań księgoznawczych i śląskoznawczych” [57, s. 388].

## Biblioteki polskie za granicą

Na łamach półrocznika pamiętano również o przybliżeniu czytelnikom publikacji podejmujących zagadnienie polskich zbiorów poza granicami kraju. W 1979 r. w Rapperswillu utworzona została Stała Konferencja Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich na Zachodzie. Zaletą wydanego przez nią zbioru szkiców o 14 placówkach naukowo-kulturalnych w 6 krajach (Wielka Brytania, Włochy, Francja, Szwajcaria, Stany Zjednoczone, Kanada) był, według biskupa Jana Kopca, jednolity schemat według którego opisane zostały placówki oraz dołączony materiał fotograficzny. Recenzent podkreślił doniosłość wydania publikacji gromadzącej najważniejsze wiadomości o zjednoczonych w Konferencji placówkach, które są „przecież «sumieniem» narodu, a także stróżem wyjątkowego charakteru pamiątek, rozproszonych po całym świecie” [18, s. 377]. Pozytywnie ocenił także *Materiały XV sesji Stałej Konferencji Archiwów, Bibliotek i Muzeów Polskich na Zachodzie, 23-26 IX 1993*, a w szczególności teksty bibliologiczne z działu trzeciego pracy, poświęcone bibliotekom kościelnym w Polsce, poloniom w bibliotekach litewskich, kijowskich oraz kolekcjom polonijnym. Zaproponował, aby Konferencja rozpoczęła seryjne wydawanie materiałów prezentujących wyniki badań i zjazdów, stanowiąc tym samym uzupełnienie krajowej inicjatywy jaką jest „ABMK” [19].

Z pozostałych prac krótkiej charakterystyki doczekał się opracowany przez ks. Romana Nira katalog kolekcji Różańskich w Orchard Lake obejmującej materiały do dziejów polskiej emigracji i Polonii w XIX i XX w. [49]. Obszernie zaprezentowano natomiast pracę Dariusza Matelskiego pt. *Grabież i restytucja polskich dóbr kultury od czasów nowożytnych do współczesnych* dedykowaną Karolowi Estreicherowi w setną rocznicę urodzin i dającą pełny obraz losów polskich dóbr kultury na przestrzeni dziejów [9].

## Historia książki

Na łamach „ABMK” nie zabrakło analiz publikacji dotyczących historii książki. W jubileuszowym 25 tomie ks. Kazimierz Rulka omówił dwanaście pozycji popularnonaukowej serii *Książki o książce*. Podkreślił pionierski charakter wielu z nich, a także fakt, że ich autorzy byli cenionymi specjalistami. Całość wydawnictwa uznał za bardzo wartościową, zachwalał piękną szatę graficzną oraz sposób opisu –

dostosowany do czytelnika bez specjalistycznego przygotowania. Zalecił jednak, by w przyszłości poszczególne tomy wyposażać w indeksy. W zakończeniu życzył dalszego rozwoju tej cennej inicjatywy aby mogła przysporzyć „nowych wzruszeń z kontaktu z pięknymi i pożytecznymi książkami” [35, s. 264].

Bardzo dobrze ocenił ks. Marek Zahajkiewicz pracę Anny Łosowskiej poświęconą kulturze piśmienniczej dawnego Przemysła. Doceniał dobrze przygotowany warsztat naukowy, wiedzę fachową, inwencję twórczą jak i wielkie zaangażowanie autorki. Publikacja, mająca szeroką podstawę źródłową, wniosła nowe ustalenia badawcze i poszerzyła dotychczasową wiedzę na temat kultury polskiej [60].

Przedstawienia dwóch opracowań dotyczących ksiąg liturgicznych podjął się natomiast Fryderyk Rozen. Informacje pochodzące z monografii *Polskie gradualy średniowieczne* ks. Jerzego Pikulika określił jako „fundament dalszych badań nad śpiewami mszalnymi polskiego średniowiecza” [33, s. 434]. Wiele miejsca poświęcił ukazaniu dorobku naukowego autora, podkreślając pionierski charakter wielu jego dotychczasowych prac. Za wartościowe uznał także wydawnictwo ks. Piotra Wiśniewskiego zatytułowane *Śpiewy Mandatum w polskich drukach muzyczno-liturgicznych XVII wieku* zachwalając jego przejrzystość i przeprowadzoną analizę [34].

Na łamach czasopisma odnotowano ponadto wydanie takich prac jak *Książka w kulturze sandomierskiego środowiska kolegiackiego do 1818 roku* autorstwa ks. T. Moskala [16] oraz doktorat ks. Włodzimierza Bielaka z zakresu historii Kościoła – „*Devotio moderna*” w *polskich traktatach duszpasterskich powstałych do połowy XV wieku* [51].

### **Drukarstwo i wydawnictwa (ruch wydawniczy) – historia**

Na kartach „ABMK” pojawiały się teksty oceniające publikacje na temat drukarstwa i ruchu wydawniczego. Za cenną należy uznać recenzję informatora o historii i dorobku wydawniczym jednego z najstarszych polskich wydawnictw – Księgarni św. Wojciecha, pióra ks. K. Rulki. W wydanym z okazji 75-lecia założenia Księgarni informatorze na uwagę recenzenta zasłużyła m.in. część wstępna, poświęcona dziejom instytucji, obfitująca w wiele szczegółów. Pewne zastrzeżenia sformułował ks. Rulka względem stosunku do stosowanego opisu bibliograficznego, podważył też celowość umieszczenia w aneksie



dwóch opracowań, w których zestawiono zawartość literacką czasopiśma „Tęcza”. Podsumowując, życzył Księgarni św. Wojciecha, by mogła doczekać się również bibliografii prac jej samej dotyczących, która „wraz z omówioną tutaj, stanowiłaby piękną całość” [36, s. 360].

Wysokie noty otrzymała praca o. Benignusa Józefa Wanata poświęcona *Drukarni Karmelu Fortecy Najświętszej Maryi Panny w Berdyczowie*, założonej na mocy przywileju królewskiego Augusta III Sasa z 1758 r. J. Marszałka jako walory publikacji wskazała m.in. zaprezentowaną charakterystykę zasobu wydawniczego drukarni obejmującego szeroko pojętą literaturę religijną, dołączony katalog druków w układzie chronologicznym oraz szczegółową bibliografię, która obejmując wiele cennych źródeł rękopiśmiennych podniosła wartość merytoryczną pracy. Recenzentka wyraziła przekonanie, że recenzowana praca w istotny sposób wzbogaciła wiedzę „o działalności karmelitów bosych na polu kultury słowa drukowanego na wschodnich rubieżach Rzeczypospolitej” [23, s. 410].

W 2012 r. w serii „Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach” ukazała się rozprawa doktorska B. Warząchowskiej, której przedmiotem stały się: *Książka, prasa i biblioteka w działalności Kościoła katolickiego w województwie śląskim (1922-1939)*. Recenzując pracę, Agnieszka Bajor, za główną zasługę autorki uznała uporządkowanie licznych materiałów źródłowych dotyczących tytułowych zagadnień a pochodzących z czasopism diecezjalnych. Praca powinna zainspirować do podjęcia badań recepcji prasy i książki katolickiej oraz użytkowników bibliotek prowadzonych pod auspicjami Kościoła w województwie śląskim w okresie międzywojennym [1].

### **Katalogi i informatory**

Żywe zainteresowanie recenzentów budziły przede wszystkim katalogi i informatory dotyczące zbiorów kościelnych, a w szczególności katalogi inkunabułów. W 1972 r. ks. L. Grzebień SJ zrecenzował centralny katalog inkunabułów polskich, którym objęte zostały wszystkie biblioteki archidiecezjalne, kapitulne i seminaryjne oraz zasobniejsze klasztorne. Podkreślił, że omawiany katalog przybliżył pracownikom naukowym mniej znane polskie zbiory. Jego zdaniem z tego „wspaniałego dzieła” zrodziły się liczne postulaty, w tym rejestracja zabyt-

kowych opraw inkunabułów uwzględnionych w katalogu oraz opracowanie centralnego katalogu poloników XVI w. [6].

W 2007 r. ukazał się natomiast katalog 275 inkunabułów Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie. Zachowane egzemplarze stanowiły pozostałości bogatych warmińskich księgozbiorów, jakie w ciągu wieków padły łupem Szwedów, nad czym we wstępie recenzji publikacji ubolewał o. Janusz Zbudniewek OSPPE. Recenzent dokonał wnikliwej analizy opisów inkunabułów, zarzucając opracowującym m.in. niedostateczne wyjaśnienie skrótów przez co utrudnione było korzystanie z katalogu, niejasność niektórych opisów oraz odsyłaczy. Stwierdził, że pomimo tych braków katalog zasłużył na uznanie, ponieważ ukazał bogatą tradycję Biblioteki „Hosianum” i „otwiera drogę do dalszych badań nad kulturą umysłową Kościoła warmińskiego” [63, s. 402].

Jan Dąbrowski za ważną pozycję uznał katalog rzadkich i cennych starodruków Biblioteki Głównej Papieskiego Fakultetu Teologicznego i Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu opracowany przez Adama Skurę. Jako cenną określił przedmowę publikacji pióra ks. Józefa Mandziuka, która „ukazuje znaczenie książki w kulturze dawnych wieków na ziemi śląskiej” [4, s. 483]. Informacja o niej, jak zasugerował recenzent, powinna się jednak znaleźć na karcie tytułowej katalogu. Znacznym ułatwieniem dla czytelnika byłoby natomiast ponumerowanie starodruków oraz umieszczenie indeksu rzeczowego umożliwiającego wyszukanie dzieł z konkretnej dziedziny.

Z pozostałych tekstów warto wspomnieć także o omówionej przez W. Nowodworskiego pracy Stanisława Estreichera wydanej na łamach „Rocznika Krakowskiego”, a poświęconej bibliotece tynieckiej w XVI w. [30], omówienie *Katalogu inkunabułów Biblioteki Opactwa OO. Cystersów w Szczyrzycu* [44] oraz katalogu dokumentów z lat 1371-1995, jakie znalazły się w zbiorach rękopiśmiennych Biblioteki Uniwersyteckiej KUL [13].

W 2006 r. w półroczniku zamieszczono krótki opis przygotowanego przez ks. Waldemara Żurka informatora o blisko dwustu bibliotekach kościelnych w Polsce. Opracowany na podstawie wyników badań ankietowych rozesłanych do wszystkich placówek tego typu obejmował obok podstawowych danych teleadresowych informacje na

temat historii księżnic, rodzaju i wielkości zbiorów oraz powstałych na ich temat publikacjach [40].

Obszernej recenzji doczekał się natomiast informator o bibliotekach na wschodnich ziemiach II Rzeczypospolitej. O. Zbudniewek OSPPE uznał, że publikacja „jest pierwszym i bezprecedensowym odbiciem kultury polskiej na wschodnich rubieżach, ale jak wiadomo jedynie ubocznym rejestrem wspaniałej przeszłości z czasów Wielkiej Rzeczypospolitej – doby przed i porozbiorowej” [62, s. 487]. Ocenę zakończył refleksją poświęconą ogromowi strat polskiego dziedzictwa kulturowego, którego odbudowa nie będzie już nigdy możliwa, a o którym informacje dostarczyć mogą jedynie informatory biblioteczne i archiwalne, w tym prezentowany informator.

Kolejną publikacją o bibliotekach na ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej zaprezentowaną w „ABMK” była wydana w 2006 r. praca Urszuli Paszkiewicz *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej do 1939 roku. Suplement 2* dzięki której można poznać zawartość ponad siedmuset bibliotek znajdujących się obecnie w granicach terytorialnych Białorusi, Litwy, Łotwy, Rosji i Ukrainy [17].

## **Bibliografia**

O tym, że recenzentów współpracujących z redakcją „ABMK” interesowały nie tylko prace podejmujące zagadnienie zbiorów kościelnych potwierdzają recenzje opracowań dotyczących bibliografii.

Obszerą recenzję pióra W. Nowodworskiego otrzymała praca Józefa Korpały *Dzieje bibliografii w Polsce*. Dokonując jej wnikliwego omówienia oraz porównania z wcześniejszą redakcją dzieła zatytułowaną *Zarys dziejów bibliografii w Polsce* (Wrocław 1953) recenzent stwierdził, że „mamy do czynienia nie z nowym wydaniem *Zarysu dziejów bibliografii w Polsce*, ale do gruntu zmienionym syntetycznym ich opracowaniem, któremu dał nowy tytuł bardziej ambitny” [28, s. 311]. Należy zauważyć, że w swojej analizie W. Nowodworski zwrócił także uwagę na to co szczególnie mogło zainteresować odbiorców „ABMK” – stopień w jakim w publikacji uwzględniona została problematyka informacji naukowej w obrębie teologii i piśmiennictwa religijnego. Za konieczne uznał opracowanie sprawozdania z obecnego stanu bibliografii i dokumentacji w tym zakresie w Polsce

jak również zwołanie ogólnopolskiej narady bibliografów zainteresowanych tym tematem.

Z kolei ks. K. Rulka przybliżył trzy opracowania z zakresu metodyki bibliograficznej. Drugie wydanie *Metodyki bibliograficznej*, pomimo że przygotowane zostało przez różnych autorów, uznał za tekst jednolity zawierający bogaty zestaw przykładów pozwalających na skonkretyzowanie przepisów ogólnych. Publikację tę, jak i kolejne omówione podręczniki – dla uczniów księgarstwa autorstwa Barbary Rudeckiej oraz *Wstęp do bibliografii* Marty Burbianki adresowany do studentów bibliotekoznawstwa – ocenił jako pozycje wartościowe i wypełniające lukę w dotychczasowych badaniach [37].

### **Czasopiśmiennictwo i czasopisma**

Z publikacji zawierających wyniki badań nad periodykami zaprezentowano jedynie *Czasopisma naukowe bibliotek, archiwów, muzeów. Tradycje – role – perspektywy* materiały stanowiące pokłosie konferencji zorganizowanej przez Bibliotekę Kórnicką Polskiej Akademii Nauk w 2010 r. [8] oraz bogate w treść studium Marcina Wrzosa na temat czasopism misyjnych, które A. Bajor poleciła prasoznawcom, historykom prasy, medioznawcom i badaczom polskich misji [2].

Sporadycznie na stronach „ABMK” pojawiały się sygnały o czasopismach bibliotekarskich. Nowy periodyk naukowy Biblioteki Uniwersyteckiej KUL „*Paginae Bibliothecae*”, którego celem było przedstawianie działalności i dorobku naukowego księżnicy opisała w 1995 r. Monika Kowalska. Podkreśliła wymowę tytułu czasopisma – „Łacińska tytułatura zgrabnie sygnalizuje romańskie korzenie naszej kultury i kościelny rodowód instytucji” [20, s. 652]. Należy wyrazić ubolewanie, że nie spełniły się wyrażone na końcu życzenia recenzentki: „*Plurimos annos*”, ponieważ wydany został jedynie pierwszy numer czasopisma.

Również w 1995 r. ukazał się pierwszy numer „*Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych*” pisma Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES<sup>9</sup>. Biuletyn poświęcony historycznym i aktualnym problemom bibliotek kościelnych stał się tym samym obok „ABMK” drugim tego typu specjalistycznym czasopismem bibliotekarskim. Dziwi zatem fakt, że na

<sup>9</sup> Więcej na temat czasopisma: B. W a r z a c h o w s k a, „*FIDES. Biuletyn Bibliotek Kościelnych*”. *Dokumentacja – informacja – edukacja*, [w:] *Czasopisma archiwów...*, s. 121-148.

łamacz półrocznika omówienia doczekał się dopiero i jedynie nr 1-2 (2006) wydany z okazji 15 rocznicy powstania Federacji [10].

Numer pierwszy „Biuletynu Kościelnych Dóbr Kultury” wydany przez Radę do Spraw Kultury i Ochrony Dziedzictwa Kulturalnego Konferencji Episkopatu Polski przedstawił z kolei ks. Franciszek Greniuk. Czasopismo, obejmujące swoim zasięgiem tematycznym zagadnienia bibliotek, archiwów i muzeów kościelnych, powinno, zdaniem recenzenta, zainteresować przede wszystkim duchownych mających kontakt z zabytkami dziedzictwa kulturowego w Polsce [5].

Zanalizowano także jedno czasopismo zagraniczne – trzeci tom rocznika wydawanego przez bibliotekę kanonii premonstratensów na praskim Strahovie „Bibliotheca Strahoviensis”. Badaczy dawnej książki może zainteresować drugi rozdział periodyku, zatytułowany *Ex Bibliotheca*, w którym znalazły się m.in. teksty o zabytkach literatury starocerkiewnosłowiańskiej, działalności oficyny drukarskiej rodziny Peterłów w XVI w. oraz bibliotece zakonu pijarów w Mikulovie. Czasopismo charakteryzowało się różnorodnością tematyczną, co zdaniem Dariusza Karczewskiego wynikało z nieukształtowanego jeszcze charakteru pisma, oscylującego wokół prezentacji zasobów biblioteki opactwa strahovskiego a zagadnieniami ogólnozakonnymi [14].

### **Książki zagraniczne**

Recenzenci piszący na łamach „ABMK” rzadko sięgali po publikacje zagraniczne. W 1970 r. album paleograficzny Joachima Kirchera *Scriptura gothica libraria a saeculo XII usque ad finem medii aevi Monachii et Vindobonae*, zawierający średniowieczne teksty wraz z ich opisem, transliteracją oraz reprodukcjami fotograficznymi przedstawił o. Paweł Sczaniecki OSB. Pozytywnie ocenił zastosowany chronologiczny układ tekstów, dzięki któremu możliwe było ukazanie postępu i rozwoju pisma oraz poznanie nowych jego gatunków w określonych warunkach lokalnych i czasowych. Zarzucił autorowi pominięcie Polski i Węgier co „umniejsza jej wartość dla naszego miejscowego użytku” [38, s. 251], brak przykładu pisma ze średniowiecznych mszałów, w których pismo gotyckie najczęściej znajdowało swoje zastosowanie oraz niezamieszczenie w pracy bibliografii przedmiotu.

W 1964 r. ukazała się rozprawa Gregoria Petrowicza, polskiego Ormianina mieszkającego w Rzymie, zatytułowana *I copisti e scrittori*

*Armeni di Polonia nei secoli XV-XVIII* przedstawiająca wkład Ormian do kultury umysłowej w Polsce przed rozbiorami. Na łamach „ABMK” zrecenzowana została dopiero w 1976 r. przez biskupa Walentego Wójcika. Pozytywnie ocenił dzieło, sugerując jednak dodanie informacji o zachowanych materiałach archiwalnych, bibliotecznych i muzealnych dotyczących działalności Ormian polskich oraz rozszerzenie zasięgu chronologicznego do czasów współczesnych, dzięki czemu praca miałaby większą wartość dla polskich historyków [59].

Następne recenzje wydawnictw zagranicznych ukazały się w okresie dopiero blisko trzydzieści lat później. W 2005 r. Iwona Pietrzakiewicz omówiła ważną publikację litewską – katalog paleotypów Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego, w którym zebrano opisy 1400 tytułów w 1654 woluminach. Część bibliograficzną uzupełniono o dwa opracowania – o postinkunabułach w zbiorach biblioteki oraz o kulturze książki na Litwie i proveniencjach postinkunabułów. Recenzentka za walory pracy uznała liczne indeksy ułatwiające precyzyjne poszukiwania bibliograficzne oraz przejrzysty układ opisów. Jej zdaniem katalog stanowił znakomity materiał źródłowy, którym zainteresować się mogli badacze księgozbiorów historycznych ziem Wielkiego Księstwa Litewskiego [31].

Wojciech Baran-Kozłowski przybliżył natomiast czytelnikom *Knihy a knihovny v českém středověku* – zbiór prac wybitnego czeskiego znawcy kodykologii Iwana Hlaváčka. Teksty, ogłoszone wcześniej w wydawnictwach zbiorowych i czasopismach koncentrowały się wokół trzech zagadnień: rozwoju kultury książkowej w Czechach, dziejów bibliotek i czesko-polskich kontaktów książkowych w średniowieczu [3].

Z kolei ks. Edward Walewander napisał recenzję pierwszego tomu serii „Thesaurus Mellicensis” – *Faszination Astronomie – eine Spurensuche in der Melker Stiftsbibliothek* wydanego pod redakcją Gottfrieda Głaßnera, dyrektora biblioteki klasztornej w austriackim Melku. Opracowania ukazały bogactwo zbiorów astronomicznych tej placówki i zdaniem recenzenta stanowiły wartościowe źródło dla osób zajmujących się astronomią i zainteresowanych wykorzystaniem zasobów tej biblioteki [55].

Analizy treści *Index librorum prohibitorum 1600-1966*, jedenastego, ostatniego tomu serii wydawniczej *Index des Livres Interdits* podjął się Krzysztof R. Prokop. Recenzent wiele miejsca poświęcił poloniom obecnym „na indeksie”, dla których zaproponował monograficzne

opracowanie sugerując jednocześnie elementy jakie powinny zostać w nim uwzględnione [32].

### **PUBLIKACJE O BIBLIOTEKACH KOŚCIELNYCH NIE UWZGLĘDNIONE NA ŁAMACH „ABMK”**

Jak już wspomniano, na łamach 102 tomów „ABMK” ukazały się 164 recenzje i 405 omówień, a więc łącznie 569 tekstów; przy czym 63 teksty dotyczyły ponad 70 publikacji bibliologicznych<sup>10</sup>, co stanowi około 11% całości<sup>11</sup>. Liczba ta powoduje z pewnością pewien niedosyt, naukowe czasopismo poświęcone kościelnym zbiorom bibliotecznym powinno uważniej przyglądać się wszelkim nowym publikacjom z tego zakresu. W czasie ukazywania się „ABMK” opublikowanych zostało wiele prac, których wydanie nie zostało w żaden sposób odnotowane na kartach czasopisma. Dlatego też warto w tym miejscu wspomnieć o ważniejszych z nich, w szczególności o rozprawach habilitacyjnych i doktorskich, podając w jakich periodykach ukazały się ich recenzje<sup>12</sup>.

Prace opisujące **zbiory klasztorne** są tak liczne, że te zaprezentowane na łamach „ABMK” wypadają nadzwyczaj skromnie. Uderza brak recenzji bądź krótkiej wzmianki o rozprawach habilitacyjnych: J. M. Marszałskiej *Biblioteka opactwa Cystersów w Szczyrzycu do końca XIX stulecia, dziedzictwo wieków* (Tarnów 2007)<sup>13</sup> oraz Andrzeja Wałkowskiego pt. *Skryptoria cystersów filiacji portyjskiej na*

---

<sup>10</sup> Niektóre publikacje zostały zarówno zrecenzowane jak i omówione krótko w dziale *Przegląd Bibliograficzny*.

<sup>11</sup> Przyjmując, że jedna trzecia wszystkich recenzji i omówień mogłaby przypaść każdej z trzech dyscyplin jakim poświęcone jest czasopismo, to z każdej z nich powinno być zaprezentowanych około 190 recenzji bądź omówień. Odnalezione 63 stanowią zaledwie jedną trzecią tej liczby, oczywiście przy założeniu, że liczba recenzji z trzech zakresów tematycznych reprezentowanych przez czasopismo powinna być jednakowa. Tematyka archiwalna wydaje się być przeważająca, ponadto w najnowszej literaturze „ABMK” zostało zaliczone do grupy periodyków archiwalnych – Zob. A. H a m r y s z c z a k, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”. *Pismo...*, s. 47-65.

<sup>12</sup> Dane recenzji podane zostały za: bazą *Polska Bibliografia Bibliologiczna* oraz *Bibliografią piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych R. Ż m u d y*.

<sup>13</sup> K. Ł a t a k, „Echa Przeszłości” (2008), s. 353-357.

*Śląsku do końca XIII w.* (Zielona Góra 1996)<sup>14</sup>. To samo dotyczy prac doktorskich: I. Pietrzekiewicz *Biblioteka kanoników regularnych w Krakowie w XV i XVI wieku* (Kraków 2003)<sup>15</sup>, Krzysztofa Nierzwickiego *Biblioteki kartuzji kaszubskiej oraz jej konwentów filialnych w Berezie Kartuskiej i Gidlach* (Pelplin 2001)<sup>16</sup>, Marcina Maksymiliana Łobozka *Archiwum i Biblioteka Bonifratrów w Cieszynie* (Warszawa 1995) oraz Krystyny Zawadzkiej *Biblioteki klasztorne dominikanów na Śląsku (1239-1810)* (Wrocław 1999)<sup>17</sup>.

Z innych publikacji można ponadto wymienić prace poświęcone klasztorom cysterskim: *Katalog ksiąg zachowanych w średniowiecznej biblioteki cystersów w Rudach* Stanisława Rybandta (Warszawa 1979), Konstantego Klemensa Jazdzewskiego *Lubiąż, losy i kultura umysłowa śląskiego opactwa cystersów (1163-1642)* (Wrocław 1993), Dariusza Tabora *Iluminacje cysterskich kodeksów śląskich XIII wieku* (Kraków 2004)<sup>18</sup> oraz opracowania A. Wałkowskiego *Skryptorium klasztoru Cystersów w Mogile do końca XIII wieku* (Łódź 2009). Nie odnotowano także publikacji na temat księgozbioru w Braniewie: Alojzego Szorca *Kolegium Jezuickie w Braniewie i jego księgozbiór 1565-1626* (Olsztyn 1998)<sup>19</sup> i Józefa Trypućki *The catalogue of the book collection of the Jesuit College in Braniewo held in the University Library in Uppsala* (Warszawa; Uppsala 2007)<sup>20</sup>. Brakuje też wzmianek o pracach *Księgozbiór klasztoru-eremu karmelitów bosych w Czernej od XVII do końca XIX wieku* ks. Waldemara Graczyka (Kraków 2011),

<sup>14</sup> W. Strzyżewski, „Studia Zachodnie”, nr 4 (1999), s. 371-373; T. Jurek, „Studia Źródloznawcze” (2000), s. 191-193; A. Pórog-Lenartowicz, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego. Historia”, z. 35 (1998), s. 185-189.

<sup>15</sup> M. Broda, „Nasza Przeszłość” 106 (2006), s. 349-354; Z. Gajda, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” [Z.] 3 (2005), s. 322-323.

<sup>16</sup> R. Żmuda: [Recenzja]: K. Nierzwicki, *Biblioteki kartuzji kaszubskiej oraz jej konwentów filialnych w Berezie Kartuskiej i Gidlach*, Pelplin 2001, „Saeculum Christianum”, 2 (2011), s. 335-338.

<sup>17</sup> M. Bukala, „Śląski Kwartalnik Historyczny «Sobótka»” 1 (2001), s. 113-115.

<sup>18</sup> M. Broda, „Śląski Kwartalnik Historyczny «Sobótka»” 1 (2008), s. 119-122; M. Kaczmarek, „Roczniki Historyczne” R. 71 (2005), s. 266-268; F. Wolnik, „Przegląd Piśmiennictwa Teologicznego” 2 (2004), s. 176-178.

<sup>19</sup> I. Rapacka, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” nr 2 (1999), s. 277-280.

<sup>20</sup> T. Borawska, „Zapiski Historyczne” (2009), s. 101-106; J. Tondel, „Polish Libraries Today” (2011), s. 133-138; M. Cubrzyńska-Leonarczyk, „Roczniki Biblioteczne” 52 (2008), s. 228-236.



J. Gwioździk *Księgozbiór benedyktynek lwowskich klasztoru pw. Wszystkich Świętych* (Katowice 2004), *Księgozbiór klasztoru karmelitów na Piasku w Krakowie* autorstwa Szymona Suleckiego (Kraków 2014). Nie zostały również wspomniane materiały pokonferencyjne: *Bibliofilia consecrata* (Kraków 2005), *Wspólnota pamięci* (Katowice 2006), *Biblioteki kościelne i klasztorne w Polsce* (Katowice 2009)<sup>21</sup> oraz teksty z międzynarodowej konferencji *Kartuzi. Teksty, książki, biblioteki. I* (Warszawa 1999)<sup>22</sup>.

Mniejszym zainteresowaniem badaczy cieszą się **księgozbiory parafialne**. Z tego też względu warto odnotowywać każdą pracę naukową im poświęconą, w tym studium Krzysztofa Macieja Kowalskiego *Księgozbiory parafialne archidiaconatu pomorskiego w XVI-XVIII w.* (Gdańsk 1993). Jej recenzja umożliwiłaby czytelnikom „ABMK”, którym przybliżono jedynie prace dotyczące małopolskich bibliotek parafialnych, poznanie efektów badań prowadzonych nad bibliotekarstwem parafialnym na innym obszarze Polski.

Z prac omawiających **księgozbiory prywatne** zabrakło analizy rozprawy doktorskiej Agaty Walczak-Niewiadomskiej *Książd Jan Sobczyński i jego księgozbiór* (Kalisz 2007)<sup>23</sup>, publikacji Leonarda Jarzębowskiego *Biblioteka Mikołaja Kopernika* (Toruń 1971)<sup>24</sup> oraz Andrzeja Obrębskiego *Volsciana, katalog renesansowego księgozbioru Piotra Dunin-Wolskiego, biskupa płockiego* (Kraków 1999)<sup>25</sup>.

Zadziwiająco mało zostało zrecenzowanych prac na temat **bibliotek seminaryjnych**, które na przestrzeni ostatnich lat są coraz częściej podejmowanym tematem przez badaczy bibliotek kościelnych. Szczególnym zainteresowaniem cieszy się biblioteka pelplińska, której dzieje i zbiory przedstawione zostały w rozprawie Barbary Góry *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie 1828-2000* (Kraków 2007)<sup>26</sup>, Janusza Tondela *Inkunabuły w zbiorach Biblioteki Wyż-*

<sup>21</sup> A. Bajor, „Przegląd Bibliograficzny”, z. 3 (2009), s. 396-401.

<sup>22</sup> M. T. Zahajkiewicz, „Roczniki Teologiczne”, z. 4 (2001), s. 329-331.

<sup>23</sup> A. Nowak, „Rocznik Kaliski” 2008, s. 353-357.

<sup>24</sup> S. J. Gruczyński, „Roczniki Biblioteczne” z. 1/2 (1973), s. 498-499; A. Triller, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands” 36 (1977), s. 213.

<sup>25</sup> B. Bięńkowska, „Przegląd Biblioteczny” z. 3 (2001), s. 281-283; Z. Pietrzyk: „Alma Mater” (Kraków) nr 22 (2000), s. 49-50.

<sup>26</sup> R. Dulian, „FIDES. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, nr 1/2 (2008), s. 119-120; M. Rogoż, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothec-

szego Seminarium Duchownego w Pelplinie (Toruń ; Pelplin 2007)<sup>27</sup> oraz w opracowaniu pod redakcją Stanisława Grunta i Anastazego Nadolnego *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie* (Pelplin 2010). Badania prowadzone są również nad zbiorami płockiej biblioteki o czym świadczą prace pod redakcją ks. W. Graczyka *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku* (Płock 2003) oraz współredagowana z J. M. Marszalską *Księgi rękopiśmienne i stare druki w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Z dziejów kultury polskich bibliotek kościelnych w dawnych wiekach* (Kraków 2010). Marszalska opracowała ponadto *Katalog inkunabułów Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie* (Tarnów 1997)<sup>28</sup>. Uwagę recenzentów powinny także przyciągnąć starsze prace, w tym m.in.: *Rękopisy Biblioteki Seminarium Duchownego w Pelplinie* przygotowane przez Władysława Seńko (Warszawa 1969), *Katalog rękopisów Biblioteki Seminarium Duchownego w Lublinie* ks. Henryka Damiana Wojtyski CP (Lublin 1975) czy *Glosy i drobne teksty polskie do 1550 roku. Z inkunabułów Biblioteki Kapitulnej i Seminaryjnej w Gnieźnie* zebrane i wydane przez biskupa Juliana Wojtkowskiego (Poznań 1977)<sup>29</sup>.

Z prac dotyczących **bibliotek katedralnych** na łamach „ABMK” nie odnotowano m.in. pracy J. Gwioździk i Edwarda Różyckiego *Druki XVI wieku w zbiorach Biblioteki Katedralnej we Lwowie* (Warszawa 2008)<sup>30</sup>.

Z pozostałych wydawnictw podejmujących zagadnienia bibliotekarstwa kościelnego, których recenzja bądź krótkie omówienie mogłyby z pewnością zainteresować odbiorców „ABMK”, wymienić należy prace zbiorowe: *Biblioteki i archiwa kościelne na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej* pod redakcją ks. Grzegorza Wejmana (Szczecin 2005) oraz *Książka w życiu Kościoła* pod redakcją Tomasza Kruszewskiego

---

carum Scientiam Pertinentia”, [Z.] 6 (2008), s. 185-190; W. Szulist, „Studia Pelplińskie” 39 (2008), s. 411-414; J. Z. Lichański, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, 53 (2009), s. 326-331.

<sup>27</sup> K. Baran, „Bibliotheca Nostra” nr 2 (2009), s. 139-141; J. Z. Lichański, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” 53 (2009), s. 326-331.

<sup>28</sup> S. Longosz, „Vox Patrum” z. 36/37 (1999), s. 587-591; K. Rulka, „Ateneum Kapłańskie”, 132 (1999) z. 2, s. 318-318; H. Tadeusiewicz, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, nr 2 (1998), s. 180-182.

<sup>29</sup> I. Kwilecka, „Język Polski” nr 1/2 (1981), s. 101-108.

<sup>30</sup> B. Iwańska-Cieślik, „Studia Włocławskie”, 12 (2009), s. 295-298; J. Z. Lichański, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, 53 (2009), s. 320-325.

(Toruń 2009); katalogi: *Rękopisy supraskie w zbiorach krajowych i obcych* opracowane przez Antoniego Mironowicza (Białystok 2014) oraz *Katalog starych druków biblioteki Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie* zredagowany przez Michała Spandowskiego (Warszawa 2010). Dodatkowo cennymi byłyby niewątpliwie teksty recenzyjne wydawnictwa *Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi*.

## ZAKOŃCZENIE

Przez pierwsze trzy dziesięciolecia funkcjonowania „ABMK” publikacje z dziedziny bibliologii nie stanowiły szczególnego przedmiotu zainteresowania recenzentów współpracujących z redakcją. Pierwsze teksty ukazały się w 1962 r., kolejnych 10 w latach 70. XX w. Co ciekawe, w latach 80. prawie w ogóle nie zamieszczano w czasopiśmie ocen nowych publikacji. Sytuacja zmieniła się w ostatnim dziesięcioleciu XX w., kiedy to powrócono do uwzględniania działu recenzenckiego, a od 1994 r. wprowadzono *Przegląd Bibliograficzny*. Omówienia dzieł podejmujących tematykę bibliotek i książki zaczęły wówczas coraz częściej pojawiać się na kartach periodyku. Od 2000 r. można natomiast zauważyć znaczny wzrost liczby tego typu materiałów, szczególnie tych poświęconych księgozbiorom kościelnym.

Wszystkie publikacje zostały omówione przez 26 recenzentów reprezentujących różne ośrodki naukowe. W początkowym okresie największą aktywność w przygotowaniu tekstów wykazywali duchowni, stopniowo po 1989 r., a szczególnie po 2000 r. zaznacza się większy udział świeckich. Biorąc pod uwagę rodzaj recenzji to ogłaszane były: przeglądy bibliograficzne, w których recenzent omawiał kilka wydań; recenzje informacyjne, zawierające ogólne sprawozdania z treści i struktury pracy; oraz oceniające, w których recenzenci wnikliwie analizowali całość dzieła, podstawę źródłową czy znajomość stanu badań oraz zwracali uwagę na braki merytoryczne.

Recenzując pracę A. Świerka W. Nowodworski podkreślił bardzo istotny problem podstawy źródłowej do badań nad bibliotekami kościelnymi, odmiennej od tej z okresu międzywojennego, co wynika z ogromu strat poniesionych przez polskie biblioteki w czasie II wojny światowej. Taki stan rzeczy powinien jego zdaniem stanowić mobilizację do „wzmoczonego wysiłku organizacyjnego i badawczego”. Tym

celom służy właśnie Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych oraz jego czasopismo, w którym ogłaszane są teksty o zasobach kościelnych księżnic [27, s. 189]. Wydaje się, że te słowa należy odnieść nie tylko do konieczności prowadzenia i ogłaszania drukiem badań nad kościelnymi zbiorami bibliotecznymi, ale i do konieczności rozpowszechniania o nich informacji, właśnie za pomocą recenzji. Liczba publikacji wzrasta i dlatego jest niezwykle istotne aby na łamach „ABMK” zaistniały teksty im poświęcone, najlepiej o charakterze krytycznym, wartościującym. W piśmiennictwie naukowym wzrasta liczba publikacji bezwartościowych, dlatego teksty recenzyjne są konieczne i dlatego krytyka ma służyć jako „bariera” mająca ustrzec przed mało wartościowymi opracowaniami<sup>31</sup>. Ważna jest nie tylko informacja o samym fakcie ukazania się wydawnictwa, ale i dogłębna analiza, która przybliży potencjalnym czytelnikom zawartość książki, wskaże jej zalety oraz wytknie ewentualne niedociągnięcia. Oczywiście nie jest to zadanie wyłącznie dla redakcji, obowiązek opiniodawstwa o najnowszym fachowym piśmiennictwie powinien spoczywać na specjalistach zajmujących się daną dziedziną, ponieważ recenzja jako gatunek wymaga „dobrej orientacji w dziedzinie, która stanowi zaplecze analityczno-krytyczne interpretacji recenzowanego utworu”<sup>32</sup>. Może dobrą formą promocji dla publikacji i swego rodzaju wyrazem dążenia do kompletności omówionych książek poświęconych zagadnieniom bibliotek kościelnych na łamach „ABMK” byłoby również, przysyłanie przez autorów – w miarę możliwości – własnych publikacji do redakcji.

Podsumowując 54. rok istnienia i 100 tomów „ABMK” jego redaktor naczelny Artur Hamryszczak za najważniejsze wyzwanie stojące przed redakcją uznał utrzymanie dotychczasowego poziomu naukowego i redakcyjnego półrocznika<sup>33</sup>. Wydaje się, że w realizacji tego zamierzenia pomogłoby m.in. zwrócenie większej uwagi na dobór tekstów recenzyjnych, tak aby służyły one odbiorcom trzech dyscyplin reprezentowanych w czasopiśmie: archiwistyce, bibliotekoznawstwu i muzealnictwu.

---

<sup>31</sup> J. Wojciechowski, *O potrzebie krytyki*, „Nowe Książki”, nr 8, 1995, s. 67.

<sup>32</sup> Kozłowska, *Recenzja jako...*, s. 311.

<sup>33</sup> Hamryszczak, *Półrocznik...*, s. 15.

## ANEKS

Wykaz recenzji i omówień publikacji bibliologicznych na łamach „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” w latach 1959-2014.

1. Bajor Agnieszka: [Recenzja]: Bogumiła Warząchowska, Książka, prasa i biblioteka w działalności Kościoła katolickiego w województwie śląskim (1922-1939), Księgarnia św. Jacka, Katowice 2012, s. 316; faks. – (Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, nr 72). – ISBN 978-83-7030-887-2. T. 99 (2013) s. 335-339.
2. Bajor Agnieszka: [Recenzja]: Marcin Wrzos, *Polskie czasopiśmiennictwo misyjne po II wojnie światowej. Studium misjologiczno-prasoznawcze*, Poznań 2013, [Kuria Prowincjonalna Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej], – 545, [1] s.: il.; 24 cm. – (Studia i Materiały Misjologiczne; 28). – 978-83-63775-08-7. T. 102 (2014) s. 411-415.
3. Baran-Kozłowski Wojciech: [Recenzja]: Ivan Hlaváček, *Knihy a knihovny v českém středověku (Studie k jejich dějinám do husitství)*, Nakladelství Karolinum, Praha 2005, ss. 395. T. 88 (2007) s. 407-410.
4. Dąbrowski Jan: *Starodruki cenne księgozbioru Biblioteki Głównej Papieskiego Fakultetu Teologicznego i Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu*. Opracował Adam Skura, ss. 168, Oficyna Wydawnicza „Signum”, Wrocław 1993. T. 63 (1994) s. 483-484.
5. Greniuk Franciszek: [Recenzja]: Rada do Spraw Kultury i Ochrony Dziedzictwa Kulturalnego Konferencji Episkopatu Polski, *Biuletyn Kościelnych Dóbr Kultury*, red. bp Mariusz Leszczyński, nr 1, Warszawa 2005, ss. 200, ISSN 1734-6428. T. 84 (2005) s. 395-397.
6. Grzebień Ludwik: *Centralny katalog inkunabułów bibliotek polskich. (Powstanie katalogu, osiągnięte wyniki i płynące stąd wnioski)*. T. 25 (1972) s. 265-269.
7. Grzebień Ludwik: *Duchowieństwo polskiego Odrodzenia a książka. Na marginesie czterech książek o bibliotekach personalnych*. T. 21 (1970) s. 295-302.
8. Hamryszczak Artur: *Czasopisma naukowe bibliotek, archiwów, muzeów. Tradycje – role – perspektywy*, red. Agnieszka Królczyk, Kórnik 2010, ss. 185 + 4 strony fotografii. T. 96 (2011) s. 351-352.
9. Hamryszczak Artur: Dariusz Matelski, *Grabież i restytucja polskich dóbr kultury od czasów nowożytnych do współczesnych*, Pałac Sztuki Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie, Kraków 2006, t. 1 ss. 675 + 160 ilustracji, t. 2 ss. 612 (numerowanych od s. 679). T. 87 (2007) s. 417-419.

10. Hamryszczak Artur: *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych*, nr 1-2 (22-23)/2006, red. Jan Bednarczyk, Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES, ss. 200. T. 89 (2008) s. 446-447.
11. Hamryszczak Artur: H. Hollender, *Miasto książek. Popularny przewodnik po cieszyńskich zbiorach bibliotecznych i archiwalnych*, Cieszyn 2010, Wydawca – Książnica Cieszyńska, ss. 120 (z licznymi fotografiami i rysunkami w tekście). T. 93 (2010) s. 355-357.
12. Hamryszczak Artur: Ks. Jan Bednarczyk, *Ewangelizacyjna rola bibliotek parafialnych w Archidiecezji Krakowskiej*, Kraków 2007, Wydawnictwo Naukowe PAT, ss. 566. T. 90 (2008) s. 353-354.
13. Hamryszczak Artur: *Nowy katalog dokumentów i listów Biblioteki Uniwersyteckiej*, oprac. Angelika Modlińska-Piekarz, Lublin 2012, Wydawnictwo KUL, ss. 172+15 ilustracji. T. 97 (2012) s. 437.
14. Karczewski Dariusz: [Recenzja] „*Bibliotheca Strahoviensis*”, t. 3: *Královská kanonie Premonstrátů na Strahově*, 1997, ss. 277. T. 73 (2000) s. 471-474.
15. Kiper Daniel: *Rękopisy w zbiorach kościelnych*, oprac. Tomasz Makowski, Warszawa 2014, ss. 556. T. 102 (2014) s. 455.
16. Kiper Daniel: Tomasz Moskal ks., *Książka w kulturze sandomierskiego środowiska kolegiackiego do 1818 roku*, Lublin 2013, ss. 342. T. 101 (2013) s. 427-428.
17. Kiper Daniel: Urszula Paszkiewicz, *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej do 1939 roku. Suplement 2*, Poznań 2006, ss. 636. T. 87 (2007) s. 422-423.
18. Kopiec Jan: *Informator o polskich placówkach kulturalnych na Zachodzie*. T. 61 (1992) s. 377-379.
19. Kopiec Jan: *Materiały XV sesji Stalej Konferencji Archiwów, Bibliotek i Muzeów Polskich na Zachodzie, 23-26 IX 1993*. Fundacja Jana Pawła II – Ośrodek Dokumentacji Pontyfikatu, Rzym 1994, ss. 234, ilustr. T. 63 (1994) s. 484-486.
20. Kowalska Monika: „*Paginae Bibliothecae*” – nowe czasopismo Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. T. 64 (1995) s. 651-654.
21. Kropidłowski Zdzisław: [Recenzja]: Bernadeta Iwańska-Cieślak, *Biblioteka kapituły katedralnej we Włocławku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2013, ss. 396. T. 101 (2014) s. 373-375.
22. Krzyżanowski Andrzej T.: *Książka, której brakowało*. Stanisław Peters, *Redagowanie książki, gazety i czasopisma*. Warszawa 1959. Wydawnictwo Przemysłu Lekkiego i Spożywczego. 8°, ss. 235, rys. 23. T. 5 (1962) s. 379-383.
23. Marszalska Jolanta M.: [Recenzja] Benignus Józef Wanat OCD, *Drukarnia Karmelu Fortecy Najświętszej Maryi Panny w Berdyczowie. Działalność wydawnicza i poligraficzna Karmelitów Bosych w Berdyczowie na*

- Ukrainie*, Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków 2002, ss. 167 + 15 (fotografie) oraz Riasunto i Summary. T. 80 (2003) s. 409-410.
24. Marszalska Jolanta M.: [Recenzja]: Joanna Szady, *Księgozbiory parafialne w prepozyturze wiślickiej w II połowie XVIII wieku*, Lublin, Towarzystwo Naukowe KUL 2008, ss. 297. T. 93 (2012) s. 335-337.
25. Marszalska Jolanta M.: [Recenzja]: Jolanta Gwioździk, *Biblioteka pańien benedyktynek łacińskich we Lwowie (XVI-XVIII wiek)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2001, ss. 196 + Zusammenfassung i Summary. T. 80 (2003) s. 407-408.
26. Mazur Hubert: [Recenzja]: Weronika Pawłowicz, *Księgozbiory polskiego duchowieństwa katolickiego na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku (do 1939 r.)*, Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach Nr 52, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2009, ss. 429. T. 94 (2010) s. 371-377.
27. Nowodworski Witold: Alfred Świerk: *Średniowieczna biblioteka klasztoru kanoników regularnych św. Augustyna w Żaganiu*. Wrocław 1965 Zakł. Narod. im. Ossol. ss. 178. nlb. 2, tabl. 8, bibliogr. s. 165-178, Summ., Zsf., Wrocławskie Towarzystwo Naukowe. Śląskie Prace Bibliograficzne i Bibliotekoznawcze. T. 8. T. 12 (1966) s. 189-195.
28. Nowodworski Witold: *Dzieje bibliografii w Polsce w nowym opracowaniu* (Józef Korpała: *Dzieje bibliografii w Polsce*. Warszawa 1969, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich 8° ss. 439, nlb. 1, tabl. 24, Summ. Zfs. Rez. Wydawnictwo Jubileuszowe z okazji 50-lecia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich). T. 22 (1971) s. 306-317.
29. Nowodworski Witold: ks. Julian Wojtkowski, *Głosy i drobne teksty polskie do 1550 roku z inkunabułów Kalisza, Kazimierza Biskupiego, Koła, Sieradza i Warty*, zebrał i wydał... Objaśnienia językowe: Władysław Kuraszkiewicz, Poznań 1965 ss. 126, nlb. 1, tabl. 11, err. k. 1, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Wydział Filologiczno-Filozoficzny. Komisja Filologiczna. Zabytki Języka i Literatury Polskiej. Nr 5. T.12 (1966) s. 198.
30. Nowodworski Witold: Stanisław Estreicher: *Katalog tyniecki. Rocznik Krakowski*. T. 37 1965 s. 5-36, tabl. 2. T. 12 (1966) s. 198-201.
31. Pietrkiewicz Iwona: [Recenzja]: *Vilniaus universiteto bibliotekos paleo-tipai. Katalogas*, sudare Nojus Feigelmanas, Irena Daugirdaite, Petras Račius, Vilnius 2003, s. 584. T. 84 (2005) s. 402-404.
32. Prokop Krzysztof R.: [Recenzja]: *Index librorum prohibitorum 1600-1966*, par Jesús M. De Bujanda avec l'assistance de Marcella Richter (*Index des Livres Interdits*, vol. XI), Médiaspaul-Librairie Droz, Montréal-Genève 2002, ss. 980. T. 96 (2011) s. 331-339.
33. Rozen Fryderyk: [Recenzja]: Ks. Jerzy Pikulik, *Polskie graduały średniowieczne*, Warszawa 2001, ss. 456, il. T. 89 (2008) s. 427-434.

34. Rozen Fryderyk: [Recenzja]: P. Wiśniewski, ks.: *Śpiewy Mandatum w polskich drukach muzyczno-liturgicznych XVII wieku*. Warszawa 2008, ss. 134. T. 94 (2010) s. 379-382.
35. Rulka Kazimierz: *Bibliofilskie wydawnictwo seryjne*. T. 25 (1972) s. 251-264.
36. Rulka Kazimierz: *Dorobek siedemdziesięciu pięciu lat działalności wydawniczej Księgarni Św. Wojciecha*. T. 24 (1972) s. 354-360.
37. Rulka Kazimierz: *Najnowsze polskie opracowania dotyczące metodyki bibliograficznej*. T. 24 (1972) s. 347-353.
38. Szaniecki Paweł: *Genealogia bastardy i przedłużenie jej dziejów w Polsce*. T. 20 (1970) s. 249-251.
39. Skrzyniarz Ryszard: Adam Skura, *Starodruki cenne księgozbioru Biblioteki Głównej Papieskiego Fakultetu Teologicznego i Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu*, Wrocław 1993, ss. 168. T. 64 (1995) s. 658.
40. Skrzyniarz Ryszard: *Biblioteki Kościoła katolickiego w Polsce. Informator*, opracował ks. Waldemar Witold Żurek, Kielce 2005, ss. 335, Wydawnictwo Jedność. T. 85 (2006) s. 460.
41. Skrzyniarz Ryszard: Joanna Szady, *Księgozbiory parafialne w prepozyturze wiślickiej w II połowie XVIII wieku*, Lublin 2008, ss. 300, Towarzystwo Naukowe KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, ISBN 978-83-7306-414-0. T. 91 (2009) s. 407-408.
42. Skrzyniarz Ryszard: Jolanta Gwioździk, *Biblioteka panien benedyktynek łacińskich we Lwowie (XVI-XVIII wiek)*, Katowice 2001, ss. 198, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. T. 79 (2003) s. 480.
43. Skrzyniarz Ryszard: Julian Wojtkowski bp, *Głosy i drobne teksty polskie do 1550 roku z inkunabułów Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu*, Poznań 1992, ss. 134, egz. 500. T. 64 (1995) s. 658.
44. Skrzyniarz Ryszard: *Katalog inkunabułów Biblioteki Opactwa OO. Cystersów w Szczyrzycu*, komentarz i opracowanie Jolanta M. Marszałka, Kraków 2002, Tyniec, Wydawnictwo Benedyktynów, ss. 122 plus czarno-białe fotografie klasztoru w Szczyrzycu i 31 fotografii księgozbioru i biblioteki. T. 79 (2003) s. 479.
45. Skrzyniarz Ryszard: *Librorum Amatori. Księga pamiątkowa ofiarowana ks. Czesławowi Michalunio SJ na 50-lecie ofiarnej pracy w Bibliotece Filozoficznej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie*, Kraków 2004, ss. 232. T. 83 (2005) s. 454.
46. Skrzyniarz Ryszard: Maria Dębowska, *Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II 1956-2006*, Lublin 2006, ss. 225 plus fotografie, Wydawnictwo KUL. T. 86 (2007) s. 429.



47. Skrzyniarz Ryszard: Maria Pidłypczak-Majerowicz, *Biblioteki i bibliotekarstwo zakonne na wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej w XVII-XVIII wieku*, Wrocław 1996 (publikacja Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego, seria „Bibliotekarstwo”), ss. 193, plus mapa. T. 67 (1997) s. 429-430.
48. Skrzyniarz Ryszard: *Materiały XV Sesji Stalej Konferencji Archiwów, Bibliotek i Muzeów Polskich na Zachodzie, 23-26.IX.1993*, Rzym 1994, ss. 234. T. 65 (1996) s. 567.
49. Skrzyniarz Ryszard: Roman Nir, ks., *Katalog Kolekcji dr Edwarda i Lody Różańskich w Orchard Lake*, t. 1, Orchard Lake, Michigan 1997, ss. 727. T. 70 (1998) s. 410.
50. Skrzyniarz Ryszard: Tomasz Moskal ks., *Biblioteki parafialne w archidiecezji sandomierskiej w XVIII w.*, Sandomierz 2005, ss. 511. T. 83 (2005) s. 453-454.
51. Skrzyniarz Ryszard: Włodzimierz Bielak ks., „*Devotio moderna*” w polskich traktatach duszpasterskich powstałych do połowy XV wieku, Lublin 2002, ss. 216, Wydawnictwo KUL, T. 78 (2002) s. 438.
52. Skrzyniarz Ryszard: Zdzisław Pienio ks., *Biblioteka OO. Kapucynów w Prudniku* (rozprawa doktorska), Wrocław 1990, Papieski Fakultet Teologiczny, ss. 266. T. 64 (1995) s. 658.
53. Świder Władysław: *Konserwacja papieru i pergaminu*. T. 21 (1970) s. 302-308.
54. Ujma Adam: ks. Julian Wojtkowski, *Głosy i drobne teksty polskie do 1550 roku z inkunabułów Kalisza, Kazimierza Biskupiego, Kola, Sieradza i Warty*, zebrał i wydał... Objąsnienia językowe: Władysław Kuraszkiwicz, Poznań 1965 ss. 126, nlb. 1, tabl. 11, err. k. 1, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Wydział Filologiczno-Filozoficzny. Komisja Filologiczna. Zabytki Języka i Literatury Polskiej. Nr 5. T. 12 (1966) s. 195-198.
55. Walewander Edward: [Recenzja]: *Faszination Astronomie – eine Spurensuche in der Melker Stiftsbibliothek*, red. G. Głaßner OSB, Melk 2009, ss. 132, ilustr. T. 93 (2010), s. 353-354.
56. Warząchowska Bogumiła: [Recenzja]: *Strategia i metoda digitalizacji i udostępniania zbiorów kościelnych*, red. naukowa Maciej Bała, Stanisław Dziekoński, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2012, ss. 134. T. 98 (2012), s. 487-491.
57. Warząchowska Bogumiła: [Recenzja]: Weronika Pawłowicz, *Księgozbiory polskiego duchowieństwa katolickiego na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku (do 1939 r.)*, Katowice 2009, wyd: Księgarnia św. Jacka, ss. 432, *Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach* nr 52 ISBN 978-83-7030-669-4, ISSN 1643-0131. T. 94 (2010) s. 383-388.

58. Wojnowski Jan: Piotr Bańkowski: *Biblioteka Publiczna Żaluskich i jej twórcy*. Warszawa 1959. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. 8° ss. 63, ryc. 6. T. 5 (1962) s. 378-379.
  59. Wójcik Walenty: Gregorio Petrowicz: *I copisti e scrittori Armeni di Polonia nei secoli XV-XVIII. Estratto da „Mélanges Eugène Tisserant”*, vol. III (Studi e testi, 233), Biblioteca Apostolica Vaticana, Città del Vaticano 1964 s. 141-174. T. 32 (1976) s. 301-302.
  60. Zahajkiewicz Marek T.: [Recenzja]: Łosowska Anna, *Kolekcja «Liber legum» i jej miejsce w kulturze umysłowej późnośredniowiecznego Przemysła*, Warszawa – Przemysł 2007, ss. 400. T. 89 (2008) s. 435-438.
  61. Zbudniewek Janusz H.: *Nowa książka o polskich znakach wodnych*. T. 22 (1971) s. 291-296.
  62. Zbudniewek Janusz: [Recenzja]: *Biblioteki na Ziemiach Wschodnich II Rzeczpospolitej. Informator*. Ministerstwo Kultury i Sztuki, Biuro Pełnomocnika Rządu d.s. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą. Poznań 1998 ss. 795, aneks, indeksy, tablice, mapy. T. 73 (2000) s. 485-488.
  63. Zbudniewek Janusz: [Recenzja]: Słów kilka o *Katalogu inkunabułów Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie*, oprac. zbiorowe: Jan Obłąk, Zoja Jaroszewicz-Pieresławcew, Julian Wojtkowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2007, ss. 173, tabl. barwnych 16. T. 91 (2008) s. 399-402.
-